

„Ha az egymással ellenkező nézeteket nem adják elő, nem lehet a jobbikat kiválasztani...” (Hérodotosz)

Az Eörsi-teória, avagy drámaíró szerepzavarban

Magam is úgy vagyok a Magyar Narancsral, mint Eörsi István a Pesti Hírlappal: csak akkor veszem kézbe, ha szólnak, hogy rólam írtak benne. Ez eddig egyszer fordult elő, a múlt héten, amikor a ZDF-nek nyilatkozó író ott válaszolt december 28-án. A reálkommunisták felületes kegyelméből című írásomra. Már a bemutatkozásom sem volt szerencsés „Európa legjobb hetilapjában”, miután Eörsi valami fatális félreértés folytán másvalakinek tulajdonította a Pesti Hírlap-beli írásomat, és „álneves lesipuskának” szólítván, egyszerűen nem létezőként kezelte a személyemet.

LUDWIG EMIL

Ámbár ily módon a pusztán léte is megkérdőjelezett, mégis elmentem a Mészöly utcába, s miután meggyőződtem róla, hogy nem láthat senki ismerősöm, becsontam a Narancs szerkesztőségébe. A személyi igazolványom egyidejű felmutatásával egyes szám első személyben írt helyesbítési kérelmet nyújtottam át, mivel a „többes számú anonimitás” is Eörsi kifogásának tárgya volt. Ezzel a dolog a lovagiasság szabályai szerint el volna intézve a hetilappal. Igazán kár, hogy Eörsi István a válaszában majd a felét elfecsérelte egy ordítóan rosszhiszemű tévedésre alapozott, értelmetlen személyeskedésre.

Mert hogy a szóban forgó ZDF-programban elhangzott rágalomáríák visszhangja azóta sem csitult, sőt, az eredeti dokumentumnak a január 9-én A HÉT-ben történt bemutatásával immár az egész magyar közvélemény a részesévé válhatott a gyönyörűségnek.

Eörsi doktor úr a Narancs-beli válaszában fantom-személyem még azt a körtünetet is felismerni véli, hogy „nacionalizmusom... mint kollektív paranoia, az irigység és a félelem következménye, legfőképpen pedig az egyéni tudat elvesztésé”. Nos, én a magam véleményét csakis azért fogalmaztam többes szám első személyben, mert korábban kizárólag szakkérdésekről írtam, melyekről így szokás, a tudományos tárgyak iránti tiszteletből. Nem lévén olyan politikai mondanivalóm, ami akár a Népszabadságban, akár a Beszélőben nyomdafestéket láthatott volna. Ami az irigységet illeti: elnézegettem a ZDF-interjúban Eörsi Istvánt, Bánó és Konrád urak társaságában, a magamon tapasztalható különféle lelki jelenségek közt talán ez volt az egyetlen, amit nem éreztem. De lehet, hogy az én ízlésem és vágyaim mások, mint „a nemzet”, amelynek a nevében beszéltem”, és számtalan magyar kebelből szakadt fel a sóhaj a tv-készülékek előtt, mint az elnyomott Toldi Miklósból, e büszke serg láttán: „Hej, ha én is, én is köztetek lehetnék, szép magyar vitézek, aranyos leventék!”

Másodsor: és a „jobb félni, mint megijedni!” közmondást kétféleképpen értelmezve még a gyerekeimet is a félelem nélküli életre neveltem, és arra tanítottam, hogy mitévők legyenek ijedség esetén. Végül pedig az egyéni tudatom csupán annyira visszíttem el, amennyire a fizikai valóságomat is — a Magyar Narancs stüllyesztőjében.

Térjünk azonban a tárgyra, és ne tegyünk úgy, mint Eörsi Bodóné, aki másról beszél, amikor a bor árát kéri. Az alaphelyzet ugyanis az, hogy 1993. december 17-én a ZDF levett a német közönségnek egy Magyarországról szóló riportfüzért, amelyben ő közéleti szereplőként egy pár mondatos nyilatkozattal durván eltorzított, tendenciózusan hazug képet festett közalapotainkról. Ezt megtette

azzal, hogy a „kommunisták legnagyobb bűnének” nevezte, hogy nem végeztek elég alapos nagytakarítást az elmúlt negyven évben hazánkban.

Ezt a mindössze kétbekezdésnyi, ám igen nagy nyilvánosság előtt elhangzott magánvéleményt tartottam olyan fontos elszólásnak, hogy akár a nyilatkozó személytől függetlenül is méltó a megfelelő válasza. Az, hogy Eörsi közszereplései és politikai portréja tálcán kínált egy sor olyan múltbeli és jelenkori összefüggést, amit kár lett volna elhallgatni, semmiképp sem az én hibám. Ennek ellenére én nem ragadtam le a személyeskedés alacsony színvonalán, inkább igyekeztem egybegyűjteni mindazokat az összetevőket, amelyekből ez a förtelmes esszencia készült.

Mármint erre válaszként Eörsi István, a Narancs főmunkatársa a megtámadott szerepében ripacszkodva, „bokákba harapó kutyáról”, dilis Szabad Európa-munkatársról, „dutyiba rekesztett disszidensről” meg zavaros álnév-ügyekről elmélkedik két hasábon keresztül.

Ami viszont a reflexiója érdemi részét illeti, arról azt tartom az elolvasása után, hogy a színvonal alatta maradt még saját tévényilatkozatának is. Úgy tűnik, Eörsi magyarul mostanában nem olyan szavakész, slágfertig, mint tömör német nyelvű helyzetjelentésében.

Hiszen hogyan hívhatnám ki azt a személyt pisztolypárbajra — ahogyan írja —, akinek a tettét az ügyesség figyelmébe ajánlottam? A két dolog kizárja egymást, nem szóval a vitás ügyek e konzervatív elintézésének azon szabályairól, amelyek bizonyos cselekedeteket és személyeket eleve nem ítélték párbajképesnek.

Majd azt mondja Eörsi István, némi atyáskodással, hogy nem akar engem, akár levegőként sem, a logika számomra vadregényes területére csalni. Akármennyire is le kicsinyli észbeli képességeimet, megköszönve a jóindulatát, azt azért meg kell mondjam, hogy bolond volnék őt követni. Egy olyan idegenvezetőt, aki a válasza végére slusszpoénként biggyesztette ezt a spekulatív vallomását: „Én már csak azért sem lehetek antikommunista, mert szerintem egyedül az antikommunistákról mondható el, hogy még a kommunistáknál is ostobábbak.”

Nem vagyok filozófus, mint aki mondta, ezért a magam egyszerű fejével úgy gondolom, hogy vannak okos kommunisták és buta antikommunisták, és vice versa. Mert igaz, hogy egy Recskre beutalt fogoly akár afőlött is eltöprenghetett ráérő idejében, hogy vajon Horthy elég okos antibolsevik volt-e, amikor az 1848-as zászlóért cserébe kiengedte a Szovjetunióba a már 16 évet ült Rá-

kosi Mátyást? Aki aztán öt évvel később visszatérve, szinte egymaga vezényelte a teljes magyar politikai demokrácia önfelmorzsolását. De azt azért mégsem hiszem, hogy Dobi István, Czinege Lajos, Biszku Béla, Komócsin Zoltán meg Cservenáké elvtársak szellemi fényességére egy magamfajta szimpá, mezei antikommunista reá sem emelhetné a tekintetét.

Megvallom, ha már tanult vitapartnerem ily kedvesen felajánlotta segítségét a logika útvesztőjében, sokkal szívesebben olvastam volna eligazító gondolatait arról, hogy kik is azok a reálkommunisták, akiknek a trehányágát felhánytorgatta előbb a német, majd a magyar tv-nézők füle hallatára. Avagy még inkább, kicsodák azok a nemreál-kommunisták, akiknek lelkiismeretesebben kellett volna sepergetniük a házuk táján? Vajon mi-féle fából voltak ők faragva?

sok napjaink „reálliberálisaitól”, vagy az eredeti demokráciák a mai „reáldemokratáktól”. A helyes megfejtők Intolerancia Díjat nyerhetnének.

Nem kell ahhoz lélekűvárnak lenni, hogy Eörsi válaszából kielemezhessem az őt ért legnagyobb traumát. Képi paradoxonnal élve, a vörös posztó az volt számára, amit a cikkemben a politikai baloldarról, a baloldaliságról szóltam. A felsorolt történelmi bűnhalmaz és mindaz a kártétel, ami ebben az évszázadban a — fogalmat kölcsönvéve — reálbaloldal számlájára írható, az ő olvasatában alig egyéb, mint a baloldali eszmék sajnálatos hitelvesztése egész geopolitikai zónánkban. És hogy „nem formálódott ki a citoyen-öntudat, sem a polgári társadalom alapvető viszonyait és intézményeit, sem a demokratikus tradíciók” — hangzik a panasz. Én mindezekről úgy értesültem,

tárgyalásán Déryvel ültünk, nem így festett a helyzet. A napnál világosabb volt, hogy a szerencsétlen pap ártatlan, de amikor kijöttünk a teremből, Déry csak ennyit mondott: »frok egy cikket a bitang papról.« (Furcsa vidék a világ, Kurír, 1993. július 15., 9. o.)

Bizony furcsa vidék a világ. Egyházi perről lévén szó, e két kiváló író későbbi sorsáról a a szólás jut eszembe, hogy Isten nem ver bortal. Déry Tiborral pedig még az is megeshetett volna, hogy a nemzeti felkelés győzelme esetén szintén bíróság elé állítják, legfeljebb egészen más váddal.

A érvelés folytatása, miszerint '56-ot követően „az árulás is a átfogó népi egység jegyében bontakozott ki”, még ha igaz volna is, akkor sem győzne meg semmiről. Hiszen nem jelent mást, mint mondjuk a dohányzásban vagy a Coca-Cola fogyasztásában megnyilvánuló átfogó népi egység. Ami egy nemdohányzó vagy egy megrögzött sörivőt egyáltalán nem kompromittál. Nekem akkor már inkább az az '56-os tanulság jut az eszembe Déry Tiborék esetéről, hogy egy csomó igen okos kommunistát felkötött, meg hosszú évekbe becsukott egy másik, földbuta kommunista társaság. Hogyan is szólt Eörsi lenyűgöző tétele? Csakis ki lehet ostobább egy kommunistánál?

Bár Eörsi még azt a fáradságot sem vette magának, hogy a létezéséről meggyőződjék, én egy pillanatra sem fedkeztem meg arról, hogy egy híres és sikeres író, aki az inkriminált nyilatkozatot adta, és akire emiatt tollat emeltem. Nem is tehetném, hisz nyomban emlékeztem rá a tanáros fülból: „A metaforák asszociatív hatásáról talán hallott már harangozni?” Persze, hogy hallottam. Fel is ismertem belőlük mindjárt kettőt a Narancs-beli válaszában. Az egyik a dearé, azaz a hasmenés végtérmeke nevezte a Pesti Hírlapban írt cikkemet, a másik meg egy szar-

szepőlőről szól, azon a messze bűzlő történelemfelfogáson, amit szerénységemen kívül például Antall Józsefnek is tulajdonít. Meglehet, hogy Eörsi régi motorosként az irodalomban lenézi, hogy én ilyen elcsépelet mondással jövök elő, de hát ez jutott az eszembe: a stílus maga az ember. Olykor még a tartalom is.

Eörsi István, számos színpadi mű szerzője ezt a címet adta válaszirátának: „Tűzoltó, szerepzavarban”. Már a darab címe is rossz. Egy tűzoltó legfeljebb akkor kerülhet szerepzavarba, ha a tűzoltók műkedvelő színígyeletében fellépve belegabalyodik a monodokájába. Én nem vagyok tűzoltó, s egy lángra lobbant karácsonyfán kívül tüzet sem oltottam soha. Metaforikus sem. A szerepem nem zavaros ebben az egész ügyben, mivel az nem egyéb, mint hogy afféle írogató polgárként megfogalmaztam a véleményemet egy a nyilvánosság előtt elhangzott kijelentésről, és egy napilap helyét adott neki. Inkább attól tartok, és egy sor bizonyítékát látom, hogy itt valaki más került egy kínos szereplési zavarba. Mert mi más lehetne az oka, mint a korábbi identitásából történt kiborulás és az avval járó agy-

rúzkodás, hogy egy azelőtt filozofálásra hajló esszéíró most egy végig sem gondolt, sületlen politikai fogalmat ítélt tévéértnek? Az ünnepelet művészt szerepét felcseréli egy takarítási népi ellenőrére. A műfordító, aki a nyelv tudását korábban a német költészet klasszikusainak egyenrangú magyartására használta, most egy patetikus publicisztikában ezt magyarázza, hogy ő a német nyelvű tévéfelvétel a „bántatlanul” szó helyett eredetileg az „épségben”-t használta. Szófosásnak mondja a durva rágalomra írt választ, ami a kommunisták bűneit sorolja föl, és ő ugyanott valós és nem létező nevek kammasz variálgatásával poénkodik két hasábon lefelé? Micsoda ez, ha nem zavarodott szerepjátszás?

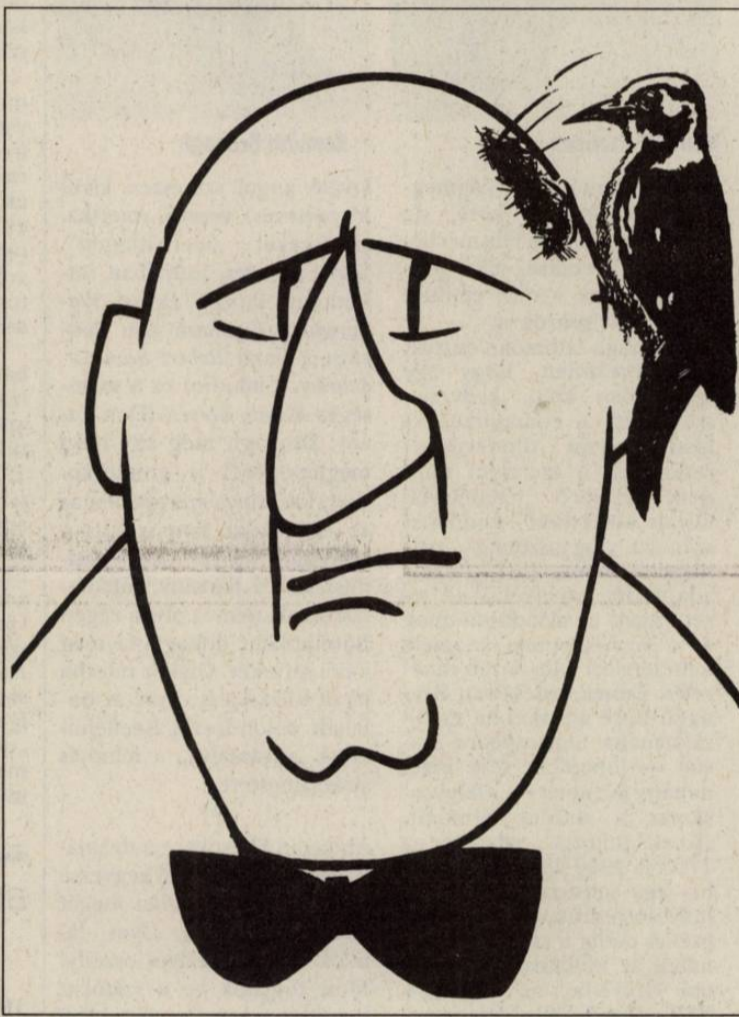
Amikor nem megy az írás, mert elmúltak azok az idők, midőn a sorok közé meg metaforákba kellett rejteni a mondandót, és izgalmat okoztak szerzőnek-olvasónak a szamizdat-butikok tilalmas szellemi áru, mert ma végre mindenki azt írhat, amit csak a papír elbí, akkor az író megjelenik a televízió képernyőjén, és beszél. Rosszul. Lehetőleg másokat, sokakat sértő dolgokat. Ha visszaszólnak miatta, akkor arrogánsá válik, és dühből ír. Rosszul. Denunciáló cikket a Magyar Narancs publicisztikarovatába, az egykori Szabad Nép modorában, holmi disszidálásról, büntetett előéletű SZER-munkatársról, nacionalizmusról. Minden alap nélkül. A valaha sziporkázó színek helyett gyanús színű árnyalatokkal próbálja élenkíteni verszegény mondanivalóját.

Rádásul még mintha az olvasással is gondjai volnának! Sokkal többet, egyenesen „diadalmassá hangszült” betűt ki a Zsirinovszkijjal való példalázásomból, egész mást, mint amit írtam, ijesztően nem értve meg a lényegét. Azt, hogy éppen az általa reklámlált tisztogatás, pontosabban: a totális testi és szellemi tarvágas után visszamaradó sivatár orosz pusztaság termette meg ezt a prototípust, akinek eljövetele már régen sejtették azok, akik nem csak „a legjobb európai hetilapot” olvassák, de az informatívakat.

A félelmet, bár Eörsi még a „névtelenségemet” is evvel magyarázta, én éppen hogy az ő sorából olvastam ki. Még engem is megfenyegített a mumussal: majd meglátom, nekem is bajon lesz a dologból! Miért lenne? Az orvos-tanulmányok sem próbálják ki magukon az éppen tanult betegeket.

A Pesti Hírlapban megjelent írásom nyomán Eörsi István lelki szemei előtt egy „nemzeti zászlóba bugyolált” antikommunista fantom-tűzoltó főcsővezető jelent meg, aki a „slagjával egy kiégett ház romjait spricceli.” Ha ez valóban ilyen kedélyes volna, talán szót sem érdemelne az egész. Akár még egy sör mellett is megbeszélhetnénk valahol. Csakhogy a piros-fehér-zöld vízió nem véletlenül, és főként nem jóhiszeműen villant föl Eörsi színes képernyőjén. Hanem azért, mert nyilvánosan választottam az ország újabb lefasisztázására. Azoknak a megsértett magyaroknak (lengyeleknek, mexikóiaknak, araboknak és bantu négereknek) pedig, akik az ilyen gyalázások ellen tiltakozni mernek, nacionalista a nevük.

Vadregényesen logikus, nemdebar?

FAIKOV BOURHANEDIN RAJZA

Az én ismereteim szerint a reál-, reális- elötag a szóösszetételekben valódit, valóságost, igazit jelent. Földhözragadt gondolkodóként mindig úgy érzékeltem az 1989 előtti Magyarországon, hogy egy magát marxista-leninistának valló, valóságos párt gyakorlat a hatalmat, többek közt az imént felsorolt reálfigurák közreműködésével. Az Eörsi-teória azonban azt sugallja, hogy e szabotált szöveg alá seprők helyett nagy szükség lett volna egy másik, nem reálbolsevik garnitúrára, amelyik igazibb, hitelesebb purifikátorként, ha nem is testileg, de szellemileg garanciális nagytakarítást végzett volna. S akkor nem fájna a feje most e visszamaradt „söpredék” jelenléte miatt. Lehet, hogy mégis elkelne a számomra a felajánlott segítség? Én a nem reálít ugyanis csakis soha sem létezteként tudom felfogni, hozzáteve nyomban, hogy hál' istennek, hiszen ami az egyikünknek rosszat jelent, az a másikunknak gyakorta jöhet jól.

Az Eörsi István kreálta, alaposan feladott fogalom-rébusz megoldásának a kulcsa időszerű politikai párhuzamként az lehetne talán, ha megtalálnánk végre a pontos definícióját annak, hogy miben különböznek az igazi liberá-

a magyar történelemnél maradvá, hogy 1945 előtt egyszer már többé-kevésbé megvoltak, csak később szisztematikusan kiirtották valakik. A „felületes” reálkommunisták. Aki ezzel azután le is járatták magukat, ideológiai társutasikkal együtt. De miért kelle nekem emiatt sajnálkoznom? Mi közöm egy leszerpelt, idegen világnézet belső válságához?

A köztünk lévő tetemes korkülönbség okán illő volna elhiggyem az 1956-os forradalom egykori szereplőjének nekem szóló, kissé tankönyvfű leckéjét: „a felkelést... átfogó népi egység jellemezte, melynek a reformkommunisták integráns részei voltak.” Ez biztosan igaz, másutt is hallottam. Ám az alábbi idézetet is olvastam, egy csöppet sem jobboldali költőnk, Faludy György visszaemlékezésében: „...a szabadság utáni viszonylagos könnyebbség azonban nem tette lehetővé, hogy szót emeljünk. Egyrészt állandó volt a fenyegetés, hogy visszakerülhetünk, másrészt véleménynyilvánító kerülnthettek. Így vált később jelentőssé Háy Gyula vagy Déry Tibor szerepe. Pedig, amikor a Pöcspetri-per